

Nr 100.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående ändring i gällande bestämmelser om ersättning för tjänstgöring på obekvämt arbetstid m. m.; given Stockholms slott den 26 februari 1954.

Kungl. Maj:t vill härmed, under återopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över civilärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla de förslag, om vilkas avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF ADOLF.

John Lingman.

Propositionens huvudsakliga innehåll.

I propositionen föreslås vissa jämkningar i de på grundval av beslut vid 1952 års riksdag beslutade provisoriska bestämmelserna om ersättning för arbete på obekvämt arbetstid. Sålunda förordas bl. a., att den nuvarande föreskriften om reducering i vissa fall av antalet ersättningsberättigande nattimmar skall ändras i syfte att dels förenkla tillämpningen och dels minska ojämnheterna för berörda personalgrupper.

¹ *Bihang till riksdagens protokoll 1954. 1 saml. Nr 100.*

*Utdrag av protokollet över civilärenden, hållet inför Hans Maj:t
Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 26 februa-
ri 1954.*

N ä r v a r a n d e:

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden SKÖLD, ZETTERBERG, STRÄNG, ERICSSON, LINGMAN, NORUP, HEDLUND, PERSSON, HJALMAR NILSON, LINDELL, NORDENSTAM.

Efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter anmäler chefen för civildepartementet, statsrådet Lingman, fråga om *ändring i gällande bestämmelser om ersättning för tjänstgöring på obekvämt arbetstid* samt anför därvid följande.

Inledning.

Med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndiganden den 4 juni och den 3 september 1948 tillkallade dåvarande chefen för finansdepartementet särskilda utredningsmän¹ med uppdrag att verkställa utredning rörande arbete på obekvämt arbetstid för befattningshavare i statens tjänst och därmed sammanhängande frågor.

I avvaktan på slutförandet av nämnda utredning och av arbetstidsutredningen² har Kungl. Maj:t med stöd av riksdagens beslut (prop. 1952: 61; SU 50; Rskr 70) genom kungörelsen den 14 mars 1952 (nr 68) förordnat om provisoriskt lönetillägg åt statstjänstemän för tjänstgöring på obekvämt arbetstid.

Med skrivelse den 31 augusti 1953 har utredningen avlämnat ett *delbetänkande angående obekvämt arbetstid för statstjänstemän* (stencilerat). Över betänkandet har utlåtanden avgivits av fångvårdsstyrelsen, försvarets civilförvaltning, försvarets sjukvårdsstyrelse, arméförvaltningen, marinförvaltningen, flygförvaltningen, överbefälhavaren, sjökarteverket, socialstyrelsen, arbetarskyddsstyrelsen, pensionsstyrelsen, väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut, statskontoret, generaltullstyrelsen, skolöverstyrelsen, rikets allmänna kartverk, lotsstyrelsen, medicinalstyrelsen, direktionen för Karolinska sjukhuset, länsstyrelserna i Jönköpings, Kristianstads, Örebro och Västerbottens län, statens lönenämnd, statens avtalsnämnd, generalpoststyrelsen, telestyrelsen, järnvägsstyrelsen, vattenfallsstyrelsen, luftfartsstyrelsen, arbetstidsutredningen, Statstjänar-

¹ Generaldirektören A. E. V. Swartling, tillika ordförande, expeditionschefen F. C. W. Ericson, ombudsmannen Märta M. Liljegren, ledamoten av riksdagens första kammare E. A. Lindblom, andre förbundsordföranden A. E. Nelgård och byråchefen G. H. Siedman.

² Tillkallad enligt Kungl. Maj:ts beslut den 28 februari 1947.

kartellen, Statstjänstemännens riksförbund (SR), Sveriges akademikers centralorganisation (SACO) och Tjänstemännens centralorganisation (TCO).

I det nu föreliggande betänkandet redogör utredningen för sina principiella ståndpunktstaganden till spörsmålet, huruvida viss arbetstid med hänsyn till sin förläggning å kalenderdygnet eller till visst kalenderdygn eller av andra skäl må anses för tjänstemännen innebära viss obekvämhets. Inom ramen för sina direktiv avger utredningen också förslag i fråga om kompensation för arbete på obekvämtid åt tjänstemän med reglerad arbetstid. I enlighet med direktiven har utredningen ej till behandling upptagit frågan om kompensationens storlek.

Spörsmålet, huruvida kompensation för obekvämtid bör ifrågakomma jämväl för anställningshavare med oreglerad arbetstid, har synts utredningen böra bedömas i särskild ordning för varje ifrågakommande verk efter särskilda utredningar från fall till fall. Utredningsmännen ifrågasätter, att uppdrag att verkställa dylika särskilda utredningar i förekommande fall anförtros åt de berörda myndigheterna.

Utredningen har för avsikt att senare framlägga betänkande med förslag rörande bl. a. dels sådan beredskapsskyldighet (beredskaps- eller jourtjänst, passiv tjänst) som i vissa fall åligger tjänstemännen, dels tillgodoräkning såsom arbetstid av tid i samband med vissa slag av tjänsteresor, dels vissa frågor avseende gottgörelse enligt bestämmelserna för arbete på övertid och dels det antal fridagar, som normalt bör tillkomma varje tjänsteman.

Med hänsyn till vad jag i det följande kommer att föreslå synes det mig icke erforderligt att i detalj redogöra för utredningens förslag och däröver avgivna yttranden, utan jag torde få inskränka mig till att något beröra sambandet mellan förevarande utredning och arbetstidsutredningen ävensom lämna en kortfattad redogörelse för de konkreta förslag beträffande kompensation för arbete på obekvämtid, som framlagts i det föreliggande betänkandet. Innan jag ingår på dessa spörsmål torde jag emellertid få redogöra för de nu gällande provisoriska bestämmelserna i ämnet.

Gällande bestämmelser.

Enligt förenämnda kungörelse 1952: 68 är förmånen av lönetillägg för tjänstgöring på obekvämtid i princip begränsad till att avse tjänstemän i högst 16 lönegraden, som fyllt 17 år, har reglerad arbetstid och enligt 32 § Saar äger att för arbete under motsvarande förhållanden erhålla gottgörelse för övertidstjänstgöring. Lönetillägg utgår för sådan fullgjord verklig tjänstgöring på obekvämtid, som inte skall anses utgöra övertidsarbete. Till obekvämtid hänföres i kungörelsen arbetstid, som infaller mellan kl. 19 (vardag före sön- och helgdag kl. 18) och 6 eller å sön- eller helgdag, påskafton, midsommarafton eller julafton mellan kl. 6 och 19.

Det provisoriska lönetillägget har fastställts till olika belopp per timme för tjänstemän i lönegraderna 1—4 (30 öre) och 5—8 (35 öre) samt i lägst 9 lönegraden (40 öre), vilka timbelopp motsvarar i stort sett 10—15 procent av den efter nu utgående löner för 200 timmar per månad beräknade timlönen.

Rätten till lönetillägg för tid mellan kl. 22 och 6 har gjorts beroende av omfattningen av utfört arbete. Om sålunda antalet arbetstimmar enligt tjänstgöringslista eller annan därmed jämförlig handling, utökat med det ytterligare antal timmar varunder tjänstemannen fullgjort tjänstgöring som inte skall anses utgöra övertidsarbete, uppgår till eller överstiger 193 timmar för 30 dagar eller däremot svarande timantal för annan arbetstidsperiod, utgår lönetillägg för all fullgjord tjänstgöring mellan kl. 22 och 6. Understiger däremot arbetstiden för 30 dagar nämnda timantal, utgår lönetillägg för tjänstgöring mellan kl. 22 och 6 endast i den mån antalet till sådan tid förlagda arbetstimmar överstiger tre gånger det antal timmar, varmed arbetstiden understiger 193 timmar för 30 dagar. Detta innebär, att en tjänsteman, som har en arbetstid av exempelvis 190 timmar för 30 dagar, erhåller lönetillägg för tjänstgöring mellan kl. 22 och 6 endast om och i den mån han under sådan tid fullgör tjänstgöring mer än 9 timmar. I de fall, då annan kontant gottgörelse förekommer med hänsyn till arbetets förläggning till tid mellan kl. 22 och 6, skall det provisoriska lönetillägget för samma tid minskas med motsvarande belopp eller helt bortfalla.

Beräknas tiden för fullgjord tjänstgöring enligt meddelade arbetstidsbestämmelser motsvara viss kortare tjänstgöringstid, skall den tid, för vilken lönetillägget må beräknas, minskas i motsvarande mån. Härmed avses sådana fall, då längre tjänstgöringstid än den eljest normala må uttagas på grund av att den verkliga tjänstgöringstiden med hänsyn till arbetets art anses motsvara viss kortare tjänstgöringstid.

Lönetillägg enligt i kungörelsen meddelade bestämmelser utgår också för tjänstgöring, som inte fullgjorts i enlighet med tjänstgöringslista eller därmed jämförlig handling. Härvid skall emellertid iakttagas, att av sålunda fullgjord tjänstgöring arbetstid, som ej uppgår till 30 minuter i en följd, inte må tagas i beräkning för bestämmande av tillägg, med mindre under det kalenderdygn tjänstgöringen fullgjorts förekommer någon period av dylik tjänstgöring, vilken uppgår till minst 30 minuter i en följd.

Åt verksmyndigheterna har uppdragits att, om så erfordras, utfärda närmare föreskrifter rörande tillämpningen av kungörelsen.

Utredningsuppdraget och arbetstidsutredningen.

Utredningen.

Arbetstidsutredningen har bl. a. att undersöka förutsättningarna för att slopa eller begränsa nu gällande undantag från arbetstidslagstiftningens

tillämpningsområde. Arbetstidsutredningen har därvid att särskilt beakta spörsmålen om en arbetstidsreglering för arbete, som utföres av staten, inom sjukvårdsväsendet och den yrkesmässiga trafiken. Vid sidan av de särskilda undersökningar, som skall syfta till att utvärdera möjligheterna för ett eventuellt upphävande av gällande undantag från den allmänna arbetstidslagen, innefattar arbetstidsutredningens program även frågan om en förkortning av arbetstiden för vissa arbetstagargrupper.

Då alltså det uppdrag, som givits åt arbetstidsutredningen, avser arbetstidstekniska spörsmål även inom den statliga sektorn, kunde det redan vid behandlingen av 1945 års lönekommittés förslag om en särskild utredning rörande arbete på obekvämt arbetstid och därmed sammanhängande förhållanden för statstjänstemännen förutses, att de båda utredningsorganen skulle komma att syssla med problem av i vissa fall samma och i andra fall av åtminstone i flera hänseenden likartad natur. På grund härav föll det sig också naturligt, att den av lönekommittén rekommenderade utredningen från början ställdes i visst beroendeförhållande till resultatet av arbetstidsutredningens undersökningar. I samband med att lönekommitténs förslag till statens allmänna avlöningsreglemente m. m. förelades riksdagen i proposition den 9 maj 1947 (nr 281) anförde sålunda föredragande departementschefen, att utredningen om obekvämt arbetstid knappast syntes kunna genomföras, förrän arbetstidsutredningen slutfört eller åtminstone till viss del redovisat sitt arbete.

Utredningen framhåller, att det redan från början var av intresse för de båda utredningsorganen att till undvikande av dubbelarbete söka snarast möjligt dels klargöra, i vilka avseenden beröringspunkter förefinnes mellan dem anförtrodda utredningsuppdrag, och dels överenskomma om programmet för det fortsatta arbetet. Vid ett gemensamt sammanträde våren 1949 framfördes från ömse håll skäl för att utredningen om den obekväma arbetstiden helt borde anstå tills vidare i avbidan på slutförandet av arbetstidsutredningens arbete. Vid de fortsatta överläggningarna enades man emellertid om att arbetet inom utredningsorganen borde fortgå parallellt och i enlighet med en för samarbetet skisserad plan. Arbetstidsutredningen skulle sålunda först avsluta sina undersökningar rörande bl. a. arbete, som bedrivs av staten, samt framlägga av undersökningarna påkallade förslag om i vissa fall förkortad arbetstid, innan utredningen om obekvämt arbetstid slutförde sitt utredningsarbete. De sakkunniga inom denna utredning hade emellertid att, i avvaktan på resultatet av arbetstidsutredningens arbete, verkställa de specialundersökningar, som kunde befinnas erforderliga för ett framtida ställningstagande till spörsmålet om den obekväma arbetstiden och därmed förbundna frågor.

Enligt vad utredningen vidare framhåller hyste man inom arbetstidsutredningen vid den tidpunkt, då överenskommelsen beträffande ordningsföljden mellan utredningarna träffades, förhoppningar om att inom en ganska nära

framtid kunna åtminstone delvis färdigställa det undersökningsmaterial, som erfordrades för att avgörande skulle kunna träffas bl. a. i fråga om huruvida och i vilken omfattning regler om kompensation för till obekvämtid förlagt arbete borde föreskrivas i den allmänna arbetstidslagen. Arbetsutredningen har emellertid av olika skäl blivit förhindrad att följa det uppgjorda programmet, främst till följd av att den under mellantiden måst ge företräde åt andra, mera brådskande uppgifter; här behöver endast nämnas det särskilda utredningsuppdraget i fråga om en utökning av den lagstadgade semestertiden (3-veckorssemester).

Det utredningen rörande arbete på obekvämtid givna uppdraget har genom Kungl. Maj:ts beslut den 30 juni 1952 begränsats så till vida, att det inte skall avse förslag rörande graden av den kompensation, som bör utgå för arbete på obekvämtid. Utredningen anser, att härigenom ett i viss mån ändrat förhållande inträtt mellan de båda ifrågavarande utredningsorganen. Då därjämte klarhet numera vunnits om att de förslag i form av arbetstidsförkortningar, vartill arbetsutredningens undersökningar kan leda, endast kommer att avse vissa särskilda personalgrupper, främst arbetstagare med nattarbete, har utredningen funnit, att de gemensamma problemen begränsats till dels frågan om vilken tid av dygnet som bör betraktas såsom natt och dels frågan om utformningen av reglerna för den tidskompensation (arbetstidsförkortning), som eventuellt bör tillkomma statstjänsteman på grund av arbete, vilket fullgjorts under nattid.

I det sålunda ändrade läget har vid nya överläggningar mellan utredningsorganens båda ordförande i maj 1953 hinder ansetts inte böra möta för utredningen rörande arbete på obekvämtid att framlägga resultaten av utredningsarbetet, under förutsättning likväl att utredningen därvid icke tog ställning till de frågor, vilka alltjämt är gemensamma för de båda utredningsorganen.

Yttrandena.

Statskontoret, telestyrelsen och vattenfallsstyrelsen anser, att utredningens uppdrag är så intimt förknippat med den utredning, som f. n. bedrivs på arbetstidslagstiftningens område (arbetstidsutredningen), att ett slutligt ståndpunktstagande från statsmakternas sida till föreliggande betänkande överhuvudtaget inte bör ske, förrän arbetsutredningens uppdrag slutförts. Såvitt telestyrelsen kan bedöma, föreligger ej heller någon brådskande behandling av frågan om obekvämtid för statstjänstemännen, då ju provisoriska bestämmelser i ämnet redan finnes.

Enligt *arbetstidsutredningens* uppfattning bör frågan om tidskompensation för statens befattningshavare anstå till dess statsmakterna kan införa en generell förkortning av arbetstiden för alla nattarbetare. Intill dess detta problem löses, synes grunderna för den tidskompensation, som f. n. utgår

till olika grupper statstjänstemän, böra kvarstå, varvid givetvis storleken av kompensationen kan tänkas förändras. Arbetstidsutredningen anför här- om i huvudsak följande.

Frågan om förkortning av arbetstiden för nattarbetare faller på grund av sin natur under skyddslagstiftningen och bör lösas genom bestämmelser intagna antingen i arbetarskyddslagen eller i arbetstidslagstiftningen. För dessa arbetstagare är arbetet i regel väsentligt mera ansträngande än för andra arbetstagare. Emellertid finnes även andra arbetargrupper, som av olika anledningar måste anses ha mycket ansträngande tjänstgöring på grund av att arbetet kan vara synnerligen tungt, det kan vara mycket smut- sigt eller det kan utföras under yttre förhållanden som är i hög grad besvä- rande. Dylika arbetstagare finnes såväl i statlig som kommunal och enskild tjänst. Enligt arbetstidsutredningens mening bör samtliga dessa arbetstagare behandlas principiellt lika utan hänsyn till om arbetsgivaren är en statlig myndighet eller ej. En annan sak är, om staten kan anse sig ha anledning att ge gynnsammare kompensation än den en lag föreskriver.

I enlighet med sitt uppdrag kommer arbetstidsutredningen att framlägga förslag till lag om förkortad arbetstid för vissa kategorier arbetstagare. Förslaget kommer bl. a. att avse nattarbetare. Utredningen har ännu ej fat- tat definitiv ståndpunkt till de grunder, efter vilka arbetstidsförkortning bör utgå, eller till förkortningens storlek.

Arbetstidsutredningen kan inte anse det riktigt, att frågan om arbetstids- förkortning för nattarbetare i statens tjänst behandlas särskilt. Såsom ut- redningen ser saken bör frågan om tidskompensation för nattarbetare lösas i ett större sammanhang än det utredningen rörande arbete på s. k. obe- kväm arbetstid haft att behandla.

Statstjänstemännens riksförbund ifrågasätter, om inte utredningsresulta- tet bort redovisas först sedan slutlig ståndpunkt tagits till de av arbetstids- utredningen beroende frågorna och ett förslag till författningstext kunnat framläggas.

Statens lönenämnd och *telestyrelsen* framhåller svårigheterna att i nu- läget överblicka verkningarna av de i betänkandet redovisade förslagen, så länge resultatet av arbetstidsutredningens överväganden med avseende på de i förevarande sammanhang mycket väsentliga frågor, som är gemen- samma för de båda utredningsorganen, inte föreligger.

Huvuddragen av utredningens förslag och yttrandena däröver.

Utredningen.

Utredningen föreslår, att såsom o b e k v ä m t i d skall i första hand anses arbetstid, som infaller under natt. I enlighet med vad i det föregående an- förts rörande sambandet mellan utredningens uppdrag och arbetstidsutred- ningens har emellertid något direkt förslag inte ansetts böra framläggas om vilken kalendertid begreppet natt i detta sammanhang må omfatta.

Med obekväm kalendertid bör enligt utredningen — förutom nattid — förstås arbetstid, som förlagts till

- a) sön- eller helgdag, påsk-, midsommar- eller julafton,
- b) helgfri lördag eller nyårsafton mellan kl. 15 och den tidpunkt, då nattiden börjar, samt
- c) annan än i punkterna a) och b) avsedd vardag mellan kl. 18 och den tidpunkt, då nattiden börjar.

I jämförelse med nu gällande provisoriska bestämmelser innebär utredningens förslag följande ändringar i fråga om gränserna för den obekväma kalendertiden:

- 1) viss del av den nu som obekväm betecknade kalendertiden avgränsas som nattid,
- 2) gränsen för den obekväma kvällstiden på vardagar, kl. 19 (vardagar före sön- och helgdagar kl. 18), ändras till kl. 18 (lördagar kl. 15) och
- 3) som obekväm skall anses även sådan arbetstid, som infaller på nyårsafton mellan kl. 15 och 18.

I fråga om gränserna för den obekväma kalendertiden har utredningen anført bl. a. följande.

Med utgångspunkt från de tider för arbetets avslutande, som torde få anses normala för statsanställd administrativ personal och som man i allmänhet synes tillämpa för dagarbete vid icke skiftarbete på den privata arbetsmarknaden, föreslår utredningen, att, när fråga är om obekväm kalendertid, tidsgränsen på kvällen för den normala arbetstiden fastställs till kl. 18. Då emellertid arbetet på lördagar för stora grupper inom samhället avslutas betydligt tidigare än på andra vardagar, förordar utredningen, att nu ifrågavarande tidsgräns på lördagar bestäms till kl. 15. Utredningens förslag innebär alltså, att såsom »normal arbetstidsförläggning» skulle anses tiden mellan den tidpunkt, då nattiden slutar, och kl. 18 (lördagar kl. 15), eller, omvänt, att såsom obekväm kvällstid skulle behandlas sådan arbetstid, vilken förlagts mellan kl. 18 (lördagar kl. 15) och fram till den tidpunkt, då nattiden börjar.

Med stöd av bemyndigande i instruktionerna för de centrala ämbetsverken brukar i många fall vederbörande verkschef medge viss inskränkning i arbetstiden på pingstafton och nyårsafton i förhållande till den å övriga icke arbetsfria helgdagsaftnar tillämpade arbetstiden. Fall förekommer också där arbetstiden på pingst- och nyårsafton regelmässigt bestämts till kortare tid än den för berörd personal å lördagar i allmänhet gällande arbetstiden. I sistnämnda fall intager alltså pingstafton och nyårsafton på visst sätt en mellanställning mellan de tre största helgdagsaftnarna och lördagarna. Såvitt utredningen kunnat finna, utvisar flera avtal på det kollektivavtalsreglerade området, att i många fall antingen både pingstafton och nyårsafton eller åtminstone nyårsafton är fridagar. Då så ej är fallet, synes arbetet — med få undantag — på de båda helgdagsaftnarna bedrivas såsom å lördag eller eventuellt avslutas tidigare än å sådan dag. Enligt utredningens mening föreligger grundad anledning att i förevarande sammanhang under alla förhållanden likställa pingstafton och nyårsafton med »vanliga» lördagar. Det torde därjämte, säger utredningen, kunna diskutera

ras, om inte under de förutsättningar, för vilka här förut redogjorts, skäl kan anses finnas för att framflytta gränsen för den obekväma dagtiden å pingst- och nyårsafton till ett något tidigare klockslag än det för lördagar tillämpliga (kl. 15). Utredningen har emellertid inte ansett sig böra för dessa båda särskilda helgdagsaftnar föreslå någon annan tid än den som skulle komma att gälla för lördagar.

Av återstående särskilda helgdagsaftnar kan kalendariskt endast trettondagsafton och valborgsmässoafton inträffa på en lördag eller på en söndag; de övriga är alltid låsta till viss annan veckodag. Utredningen anser, att ur synpunkten av obekvämt arbete, som förlagts till skärtorsdagen eller till någon av dagarna före Kristi himmelfärdsdag och allhelgonadagen, bör behandlas såsom utfört på vardag som ej är lördag. Detsamma bör också enligt utredningen gälla beträffande trettondagsafton och valborgsmässoafton, i den mån givetvis dessa båda helgdagsaftnar inte är lördagar eller söndagar.

Såsom i det föregående nämnts, framlägger utredningen i detta sammanhang förslag endast beträffande arbetstagare med reglerad arbetstid. Utredningen framhåller emellertid, att den obekvämlighet, som utifrån de i betänkandet närmare utvecklade allmänna synpunkterna på frågan om obekvämt arbete kan anses föreligga i arbetet för den ene eller andre tjänstemannen, bör bedömas lika vare sig vederbörandes arbetstid är reglerad eller ej. I princip bör följaktligen, anser utredningen, tjänstemännen vara likställda också i kompensationshänseende. En väsentlig skillnad föreligger emellertid mellan de båda personalgrupperna i fråga om de tekniska förutsättningarna att åstadkomma för samtliga berörda anställningshavare enhetliga kompensationsystem. Medan sålunda, när fråga är om befattningshavare med reglerad arbetstid, gottgörelse i form av arbetstidsnedsättning eller kontant ersättning kan beredas i direkt anslutning till omfattningen av det arbete, som utförts på obekvämt tid, är denna möjlighet i allmänhet utesluten vid oreglerad arbetstid. För de flesta befattningshavare med oreglerad arbetstid finnes endast möjlighet att summariskt ange, i vilken omfattning arbete på obekvämt tid förekommit och behövt förekomma. Detta synes likväl utredningen icke i och för sig böra få hindra, att anställningshavare med oreglerad arbetstid skall kunna medges förmån av kompensation för obekvämt arbetstidsförläggning. Utredningen erinrar här om att så också i viss utsträckning har skett redan nu.

Enligt kungörelsen 1952:68 utgår lönetillägg för tjänstgöring på obekvämt arbete till tjänstemän med reglerad arbetstid, som uppnått en ålder av minst 17 år och som jämlikt 32 § Saar äger i förekommande fall erhålla gottgörelse för overtidstjänstgöring. Kretsen av de tilläggsberättigade tjänstemännen är vidare begränsad att i princip avse tjänstemän i högst 16 lönegraden; Kungl. Maj:t har dock möjlighet att i särskilda fall medge tillägg till tjänstemän i högst lönegrad 22. Utredningen anser för sin del, att i princip rätt till kompensation för obekvämt arbetstidsförläggning bör före-

ligga för samtliga tjänstemän med reglerad arbetstid, vilka är underkastade i Saar meddelade bestämmelser, utan hänsyn till lönegradsplacering eller levnadsålder. Någon åtskillnad i kompensationsavseende bör inte göras mellan å ena sidan tjänstemän, vilka i förekommande fall är berättigade till gottgörelse för övertidstjänstgöring, och å andra sidan tjänstemän, vilkas arbetstid är reglerad men vilka enligt gällande föreskrifter inte äger rätt till övertidsgottgörelse. Möjlighet bör dock beredas vederbörande myndighet att från rätten till kompensation för obekvämt arbetstid undantaga tjänsteman, vilken på grund av tjänstens art kan beräknas komma att avvika från den för honom fastställda tjänstgöringslistan i sådan omfattning, att tjänstgöringslistan i själva verket är illusorisk.

Frågan, i vad mån kompensation må utgå för arbete som fullgjorts på obekvämt tid, är enligt 4 § kungörelsen 1952:68 i viss mån beroende av omfattningen av tjänstemannens totala arbetstid. Understiger denna 193 timmar för 30 dagar eller däremot svarande timantal för annan arbetstidsperiod, undantages nämligen från kompensation 3 nattimmar för varje timme, varmed den totala arbetstiden understiger 193 timmar respektive det däremot svarande timantalet. Den totala arbetstiden är härvid ej definierad som den för tjänstemannen gällande normalarbetstiden utan som den på tjänstgöringslista eller därmed jämförlig handling upptagna arbetstiden, utökad med det ytterligare antal timmar varunder tjänstemannen fullgjort tjänstgöring, som ej skall anses utgöra övertidsarbete. Utredningen har ingående diskuterat spörsmålet, huruvida liknande begränsningar av kompensationen för arbete på obekvämt tid bör inflyta i ett nytt kompensationsystem. Utredningens ståndpunktstagande till denna fråga innebär i korthet följande.

a) Därest omfattningen av det arbete, som utföres av vederbörande tjänsteman, bestämts uteslutande med hänsyn till beskaffenheten av de göromål han har att fullgöra, synes enligt utredningen tillräckliga skäl saknas att från kompensation undantaga viss del av arbetet på obekvämt tid av den anledningen att den totala arbetstiden är relativt kort.

b) Möjlighet torde enligt utredningens mening inte finnas att, med bibehållande av redan vidtagna kompensationsanordningar, därutöver införa ett system, enligt vilket kompensationen utan hänsyn till dem utgår för allt arbete på obekvämt tid. Den omfattning, i vilken kompensation nu beredes för arbete på sådan tid, är högst skiftande vid olika verk och för olika personalgrupper, och ett påbyggande av nuvarande kompensationsanordningar med en ny enhetlig kompensation skulle sannolikt, jämte konserverande av hittillsvarande ojämnheter, i praktiken medföra, att den nya kompensationen finge göras så obetydlig, att värdet av densamma knappast ens uppvägs det administrativa besvär som den förorsakade.

Utredningen framhåller, att det i och för sig vore tänkbart att ett nytt

kompensationssystem utformades så, att från kompensation enligt detta undantoges obekvämt arbetstid, som kunde anses kompenserad i annan form, eller eventuellt så, att kompensationen till sin storlek avvägdes med hänsyn till redan förefintliga kompensationsanordningar. En sådan kombination av olika kompensationssystem tillämpas för närvarande, i det att å ena sidan de tidigare kompensationsanordningarna bibehållits under provisorietiden och å andra sidan det provisoriska kompensationssystemet i viss utsträckning utformats med hänsyn därtill. Det är emellertid självfallet, att en dylik kombination av olika system ur praktiskt administrativa synpunkter måste erbjuda betydande olägenheter. Utredningen konstaterar sålunda, att den nu föreskrivna begränsningen av möjligheten att erhålla lönetillägg för nattarbete vållat ett avsevärt administrativt merarbete, trots att provisorietiden i detta hänseende utformats ganska summariskt; enligt uppgift från visst håll vid statens järnvägar skulle icke mindre än 40 procent av det av provisoriet föranledda merarbetet ha berott på begränsningsregeln jämförd med viss annan bestämmelse i provisoriekungörelsen. Med beaktande av det anförda anser utredningen sig inte kunna förorda, att man vid ett mera definitivt ordnande av frågan om kompensation för arbete på obekvämt tid bygger på den angivna kombinationsprincipen.

Utredningen förordar sålunda en avveckling av hittillsvarande kompensationsanordningar i samband med att ett nytt kompensationssystem införes eller i varje fall innan detta börjar tillämpas för respektive personalgrupp. Tillämpningen av det nya kompensationssystemet bör föregås av en omprövning av nu bestående förhållanden i avseende på arbetstider m. m. Härav betingade undersökningar bör mindre taga sikte på att klarlägga den historiska utvecklingen än på att fastställa arbetstider m. m., som enligt nuvarande uppfattning ter sig rimliga med beaktande endast av göromålets beskaffenhet. Utredningen underskattar inte de vanskligheter, som är förbundna med en dylik omprövning av främst normalarbetstiderna för personal med obekvämt arbetstid, men kan för sin del inte finna någon annan ur principiella synpunkter godtagbar lösning av frågan. Omprövningen synes utredningen böra ske i samma former som eljest tillämpas vid bestämmandet av arbetstider och löneförmåner. Vad särskilt angår gällande normalarbetstider för här berörda personalgrupper, bör alltså omprövningen ske av vederbörande verksstyrelser efter förhandlingar med respektive personalorganisationer. Utredningen har inte ansett tillräckliga skäl finnas att, av den anledning varom här är fråga, föreslå en mera central handläggning av hithörande uppgifter. Däremot förordar utredningen, dels att visst samråd i ämnet sker mellan verksstyrelserna och dels att resultatet av omprövningen skall anmälas för Kungl. Maj:ten innan det nya kompensationssystemet får tillämpas.

Två av utredningens ledamöter framför reservationsvis i huvudsak följande synpunkter.

En undersökning av nu gällande arbetstidsbestämmelser inom statsförvaltningen är i och för sig motiverad. Undersökningen torde emellertid komma att bli av sådan omfattning och så tidskrävande, att man inte kan låta det anstå med införandet av förbättrade kompensationsregler, tills denna översyn av arbetstiderna är verkställd. Undersökningen kompliceras f. ö. av frågans samband med den pågående arbetstidsutredningen. Enligt reservanternas mening bör kompensation i form av kontant ersättning för obehaglig arbetstid utgå oberoende av den arbetstid, som är eller blir fastställd för viss tjänst — givetvis under förutsättning att övriga av utredningen angivna villkor för kontantkompensation är uppfyllda. I de undantagsfall en kompensation i form av högre lönegradsplacering redan erhållits, bör frågan, huruvida och i vad mån ytterligare kompensation skall utgå, bli föremål för särskild undersökning. De anser vidare, att, endast i det fall det otvetydigt kan styrkas att en nedsättning av arbetstiden har tillkommit *uteslutande* för tjänstgöring på obehaglig tid, en motsvarande uppräknings av arbetstiden kan ifrågakomma, innan tidskompensation enligt nya regler tillämpas på tjänsten i fråga.

Utredningen anser billighetsskäl tala för att, i de fall det nya kompensationsystemet för någon personalgrupp framstår som avgjort oförmånligare än det gällande, de hittillsvarande kompensationsanordningarna tills vidare även i fortsättningen bör få tillämpas i stället för de nya. Att gå ett steg vidare och medge tillämpning i visst hänseende av de nya reglerna för personal, som i annat avseende kvarstår vid tillämpningen av äldre, förmånligare bestämmelser, strider mot allmänna grundsatser vid genomförande av ändringar i avlöningshänseende och är enligt utredningens uppfattning även ur praktiskt administrativa synpunkter ägnat att inge betänkligheter. Då emellertid ett ställningstagande i förevarande hänseende är beroende av den blivande kompensationens storlek, har utredningen ansett sig inte böra närmare gå in på frågan om eventuella övergångsanordningar i samband med införandet av det nya kompensationsystemet.

Två av utredningens ledamöter har i ett särskilt yttrande uttalat, att de blivande kompensationsreglerna inte bör få medföra en försämring av nuvarande kompensation för nattjänst eller ökning av nu gällande arbetstider.

Utredningen anser, att tidskompensation bör ifrågakomma vid *nattarbete*. Ehuru vetenskapligt belägg inte kan hämtas för den uppfattningen, att nattarbetet i och för sig skulle kunna anses såsom för hälsan mera ansträngande än dagarbetet, torde likväl sådana fysiologiska och andra olägenheter allmänt sett vidlåda det till natten förlagda arbetet, att avgörande skäl talar för att därav berörda arbetstagare beredes arbetslindring genom viss avkortning av för dem eljest tillämpad arbetstid.

I förekommande fall bör tidskompensationen (arbetstidsförkortningen) i första hand avräknas mot outnyttjad bufferttid.

Med hänsyn främst till de icke önskvärda konsekvenser, som eljest skulle uppkomma i fall av outnyttjad bufferttid, anser utredningen skäl tala för

att tidskompensationen för nattid kompletteras med en kontantkompensation att utgå med belopp av samma storlek, som kan komma att fastställas för tjänstgöring på annan obekvämlig kalendertid än nattid. Frågan huruvida utrymme finnes för en dylik kontantkompensation vid sidan av tidskompensationen är dock i viss mån beroende av storleken av den arbetstidsförkortning, som kan komma att föreskrivas.

För tjänstgöring å annan obekvämlig kalendertid än nattid (kvällstjänstgöring, sön- och helgdagstjänstgöring samt tjänstgöring på vissa helgdagsaftnar) föreslås gottgörelse genom visst per timme fastställt lönetillägg. Timersättningen bör bestämmas till samma belopp för all här avsedd tjänstgöring. Enligt utredningens mening talar dock vissa skäl för att kompensationen för tjänstgöring på obekvämlig kalendertid under exempelvis påsken, midsommaren och julen får utgå med ett högre belopp än eljest med hänsyn till de större olägenheter, som är förbundna med dylik helgtjänstgöring, i all synnerhet med tjänstgöring under julen.

De växlingar i arbetsmängden, som förekommer vid vissa verk, nödvändiggör i många fall att arbetsdygnet sönderstyckas i två eller flera till tidsomfattningen sinsemellan olika tjänstgöringspass, s. k. *splitttrad arbetstid*. Utredningen anför, att måttet på den obekvämligheten, som kan anses föranledd av den splittrade arbetstiden, är mycket växlande från fall till fall. Någon likformig utjämning överallt av denna obekvämlighet torde därför svårligen kunna åstadkommas. Utredningen har emellertid funnit, att den obekvämligheten av social natur, som orsakas av splittrad arbetstid och som består i att anställningshavarens fritid blir mer eller mindre ineffektiv ur fritidssynpunkt, åtminstone till en viss grad torde kunna elimineras genom en bestämmelse, att den ineffektiva fritiden får vid arbetstidsberäkningen räknas som tjänstgöringstid.

I syfte att motverka obekvämligheten på grund av splittrad arbetstid föreslår utredningen tillämpning av en särskild arbetstidsregel, entimmesregeln, som i princip innebär,

att sådant tjänstefritt arbetsuppehåll mellan två tjänstgöringspass, vilket icke uppgår till minst en timme, skall tillgodoräknas tjänstemannen såsom arbets(tjänstgörings-)tid samt

att tjänstgöringspass, som — i förekommande fall efter tillämpning av vad nu sagts — icke omfattar 60 minuter, skall tillgodoräknas tjänstemannen såsom *en* arbets(tjänstgörings-)timme.

För sådan tid utöver verklig tjänstgöringstid, som på grund av entimmesregeln kommer att tillgodoföras tjänstemannen (utfyllnadstid), bör kompensation ifrågakomma enligt motsvarande regler, som kan komma att tillämpas vid tjänstgöring på obekvämlig kalendertid.

Utredningen erinrar om att i vissa fall av större förskjutning av arbetstiden enligt numera gällande bestämmelser gottgörelse för över-

tidsarbete kan ifrågakomma, oaktat normalarbetstiden icke skulle komma att överskridas under tjänstgöringsperioden. Med hänsyn till den obekvämlighet, som för den berörde tjänstemannen kan anses förenad med varje ändring av den tidsplanerade tjänstgöringen, synes enligt utredningen anledning föreligga att, i de fall förskjuten arbetstid icke är att anse som övertid, kompensera vederbörande enligt grunderna för obekvämt arbetstid. Denna kompensation bör då anknytas till den del av tjänstgöringen, som till följd av ändringen kommer att fullgöras på tid, som inte planerats enligt tjänstgöringslistan. Utredningen anser, att tidskompensation i princip bör förbehållas sådan obekvämt arbetstid, som angivits i tjänstgöringslista och till vilken alltså hänsyn kunnat tagas vid tjänstgöringens tidsplanering. Utredningen föreslår därför, att kompensationen vid förskjuten arbetstid skall utgå endast i form av kontant ersättning (lönetillägg). Lönetillägget bör fastställas till samma belopp som motsvarande tillägg vid kvällstjänstgöring m. m.

Bufferttid i mera omfattande grad synes förekomma endast vid tullverket, postverket och statens järnvägar. Inom statsförvaltningen i övrigt har bufferttid uppgivits förekomma i viss mindre utsträckning vid luftfartsverket och i sällsynta undantagsfall inom försvaret. I de redogörelser för erfarenheterna beträffande den praktiska tillämpningen av kungörelsen 1952:68, som verkksmyndigheterna har lämnat till utredningen, har såväl generalpoststyrelsen som järnvägsstyrelsen ifrågasatt, att den rätt till lönetillägg vid i anspråk tagen bufferttid, som de provisoriska bestämmelserna medger, skall slopas. Utredningen anser för sin del, att kompensation för bufferttid, som tages i anspråk, bör ifrågakomma inte endast, såsom f. n. är fallet, då bufferttiden uttages på obekvämt kalendertid, utan också i den mån bufferttiden uttages på annan tid. Kompensationen bör utgå genom lönetillägg av samma storlek som motsvarande tillägg vid kvällstjänstgöring m. m. Beträffande den tid, som må tagas i beräkning för bestämmande av lönetillägg för ianspråktagen bufferttid, bör i övrigt enligt utredningen gälla samma detaljbestämmelser som i fråga om gottgörelse för övertidsarbete.

Det är uppenbart, yttrar utredningen, att tillämpningen av föreskrifterna om kompensation för obekvämt arbetstid på många håll kan medföra inte bara administrativa svårigheter utan också vissa personliga besvär för de kompensationsberättigade tjänstemännen, då det gäller att bestämma kompensationens storlek i det individuella fallet efter en detaljerad redovisning av under månaden i verkligheten fullgjort arbete på obekvämt tid. Detta synes utredningen också till fullo ha bekräftats av de förut nämnda redogörelserna för erfarenheterna av kungörelsen 1952:68. Vad här sagts äger givetvis giltighet endast i det fall hänsyn till ifrågakommande kompensation inte kan tagas redan vid arbetets planering och torde följaktligen, därest

utredningens förslag förverkligas, i regel få betydelse endast beträffande kontantkompensationen. I syfte att underlätta tillämpningen av kompensationsreglerna, i vad dessa avser lönetillägg, förordar utredningen därför, att *m e d e l t a l s b e r ä k n i n g* skall kunna komma till användning. Verksmyndigheterna bör sålunda kunna bemyndigas att efter överenskommelse med berörda personalorganisationer och i den utsträckning så med hänsyn till de individuella konsekvenserna bedömes skäligt fastställa ett genomsnittligt beräknat tilläggsbelopp per dag. Dagbeloppet skulle då bestämmas med utgångspunkt från den totala omfattningen av det arbete med obekvämtidsförläggning, som enligt ifrågakommande tjänstgöringslista kan beräknas skola fullgöras av samtliga tjänstemän inom den berörda personalgruppen i genomsnitt per vecka eller längre tidsperiod och för vilket kontant ersättning skall utgå. På grundval av det per man och tidsperiod sålunda beräknade totala ersättningsbeloppet kan sedan tillägget per dag fastställas till så stor kvotdel, som motsvarar antalet dagar i tidsperioden. Dagbeloppet bör utgå för varje dag, varunder tjänstemannen uppehållit den tilläggsberättigande tjänsten, och således även för i tjänstgöringen eventuellt ingående fridagar.

Ett dylikt medeltalssystem medger naturligen inte att compensationen varje månad kommer att helt motsvara omfattningen av det av tjänstemannen under månaden i verkligheten fullgjorda arbetet på obekvämtid. Det kan tänkas, att likaväl som tjänstemannen viss månad blir »underkompenserad» han annan månad i stället blir »överkompenserad». Detta synes utredningen emellertid inte böra hindra systemets användning, eftersom ju i varje fall i det långa loppet en utjämning sker i kompensationshänseende.

Yttrandena.

Om de föreslagna tidsgränserna för den obekväma *k a l e n d e r t i d e n* har skiftande meningar kommit till uttryck i remissyttrandena.

Tidsomfattningen av begreppet natt har berörts av några myndigheter m. fl. Flera av dem, däribland *arbetstidsutredningen*, *telestyrelsen* och *järnvägsstyrelsen*, anser att — i överensstämmelse med föreskrifterna i arbetarskyddslagen — som nattid i detta sammanhang bör betecknas tiden mellan kl. 23 och 5. I övriga uttalanden, bl. a. av *SR* och *TCO*, förordas att som natt avgränsas tiden mellan kl. 22 och 6 eller, i ett fall, kl. 0 och 6.

Försvarets sjukvårdsstyrelse, *generaltullstyrelsen*, *skolöverstyrelsen* och *pensionsstyrelsen* tillstyrker eller har inte något att erinra mot utredningens förslag i fråga om gränserna för den obekväma kvällstiden. Pensionsstyrelsen ifrågasätter möjligen, om inte den föreslagna tidsgränsen kl. 15 för lördagar är väl generöst tilltagen. *Statstjänarkartellen* anser sig kunna godtaga utredningens förslag om tidsgränsen kl. 18 och har intet att erinra mot att

tidsgränsen på lördagar fastställs till kl. 15. Enligt kartellens mening borde tidsgränsen på morgonen sättas till kl. 7. Denna tidsgräns har emellertid, anför kartellen, visst samband med hur tiden för natt bestäms, och gränsen för natttiden får i sin tur betydelse i det fall nattarbetstid skall kompenseras på annat sätt än övrig obekvämtid; skall arbete på natt till en del kompenseras i tid och bestäms natttiden för beräkning av tidskompensation i så fall till kl. 22—6, blir behovet av ytterligare ett klockslag som gräns för kontantersättningen givetvis mindre än om det snävare nattidsbegreppet kl. 23—5 skulle komma att gälla. Frågan om tidsgränsen får härutöver enligt Statstjänarkartellen anses ha visst samband med compensationens storlek. TCO vill inte motsätta sig den av utredningen föreslagna gränsdragningen. Medicinalstyrelsen anser, att tidpunkten för den obekväma kvällstidens början på vardagar i allmänhet bör bibehållas vid kl. 19 men att den på lördagar bör fastställas till kl. 17. Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut föreslår, att som obekvämtid skall betecknas tid efter kl. 19. I yttranden av samstämmig innebörd framhåller generalpoststyrelsen, telestyrelsen och järnvägsstyrelsen, att man vid bedömandet av denna fråga bör beakta inte bara de nackdelar, som må anses förbundna med kvällstjänstgöringen i och för sig, utan också de fördelar, som för den kvällstjänstgörande ligger i den arbetsfrihet, som han åtnjuter under sådan del av dagen, då samhällslivet i sin helhet fungerar. Generalpoststyrelsen anser därför, att tidsgränsen för den arbetstid, som skall kompenseras, bör kunna sättas till kl. 19 eller 20. Järnvägsstyrelsen, som yrkar, att den nuvarande tidsgränsen kl. 19 ovillkorligen bibehålles, vill generellt understryka, att varje utvidgning av begreppet obekvämtid för ett allmänföretag som statens järnvägar med dess allmänna förpliktelser av olika slag och med den intensiva konkurrens, som nu förekommer på transportmarknaden, kommer att medföra en försämring av företagets ekonomi. Vid bibehållet kostnadstäckningskrav för statens järnvägars rörelse måste detta enligt styrelsen föranleda anpassningsåtgärder av olika slag, som antingen kommer att direkt beröra trafikanterna i form av försämrad service eller indirekt personalen. De sammanlagda personalkostnaderna för statens järnvägar inklusive sociala förmåner per effektiv arbetstimme överträffar nämligen, uppger styrelsen, redan nu konkurrenternas, även om de senares kostnader för tillägg för arbete efter och före vissa klockslag skulle vara relativt högre än statens järnvägars kostnader för obekvämtid enligt det föreliggande förslaget vid nuvarande löneläge. Telestyrelsen liksom också statskontoret finner inga skäl tala för en utökning av den kalendertid, som ur arbetssynpunkt betecknas som obekvämtid enligt kungörelsen 1952: 68. Socialstyrelsen, statens avtalsnämnd och väg- och vattenbyggnadsstyrelsen förmenar, att en ändring av nu tillämpade tidsgränser kan befaras ge upphov till vissa komplikationer i den mån ändringen blir prejudicerande för andra anställda än statstjänstemän, närmast

på de kollektivavtalsreglerade arbetsområden, där institutet med förskjuten arbetstid förekommer; de förskjutna timmarna skulle i sådana fall kunna orsaka tillägg såväl för förskjuten som för obekväm arbetstid.

Enighet synes i allmänhet råda om att arbetstid, som infaller på påsk-, midsommar- och julafton, i sin helhet skall behandlas som obekväm tid. Avvikande mening framföres endast av *generalpoststyrelsen*, som uttalar, att rätt till kompensation för obekväm arbetstid av administrativa skäl inte bör ifrågakomma för tid mellan kl. 6 och 19 nämnda dagar. Mot utredningens förslag beträffande övriga helgdagsaftnar har *generaltullstyrelsen* intet att erinra. Enligt *statskontorets* mening bör i detta avseende inga ändringar vidtagas av nu gällande provisoriska föreskrifter. *Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut* föreslår, att för samtliga helgdagsaftnar med undantag av de tre förstnämnda skall som obekväm tid räknas tid efter kl. 19, d. v. s. efter det klockslag, som institutet enligt vad förut sagts föreslår som gräns för obekväm tid på vardagar i allmänhet. *Länsstyrelsen i Västerbottens län* förmenar att fredagar som är helgdagsaftnar bör likställas med helgfria lördagar. *SR* ifrågasätter starkt, om icke vardag före helgdag, bortsett från påsk-, midsommar- och julafton, alltid bör hänföras till samma kategori som helgfri lördag. *Statstjänarkartellen* och *TCO* anser, att anledning finnes att i kompensationshänseende likställa pingst- och nyårsafton med påsk-, midsommar- och julafton. Om så sker, kan *Statstjänarkartellen* godtaga utredningens förslag, att övriga helgdagsaftnar inte skall behandlas på annat sätt än vanliga vardagar.

Vad utredningen anfört om förutsättningarna m. m. för tjänstemän med oreglerad arbetstid att bli delaktiga av kompensationsförmåner i anledning av obekväm arbetstidsförläggning samt om begränsningen av de framlagda förslagen beträffande kompensationsanordningar m. m. att avse endast arbetstagare med reglerad arbetstid har inte föranlett någon principiell erinran från *arméförvaltningens*, *generaltullstyrelsens* eller *järnvägsstyrelsens* sida. Enligt *Statstjänarkartellens* mening torde det anförda i nuvarande läge få accepteras. *SR* betonar särskilt kravet på att tjänstemän med oreglerad arbetstid skall i kompensationshänseende i princip helt likställas med tjänstemän, vilkas arbetstid är reglerad. *SR* och *TCO* understryker vikten av att de förordade utredningarna avseende tjänstemän med oreglerad arbetstid snarast kommer till stånd. Om kompensation för obekväm arbetstid anses vara erforderlig för lärare, bör enligt *skolöverstyrelsen* särskilda bestämmelser gälla för dem på grund av deras speciella tjänstgöringsförhållanden med bl. a. ferier i stället för semester. *Statens lönenämnd* finner det angeläget, att, innan nya bestämmelser fastställs rörande kompensation för obekväm arbetstid, frågan om vilka tjänstemannakategorier som skall falla under bestämmelserna, d. v. s. enligt utredningens principiella uppläggning frågan om bestämningen av begreppet reglerad arbetstid,

ytterligare överväges. Överbefälhavaren har i särskilt yttrande föreslagit att frågan om hur den militära, civilmilitära och civila personalen inom försvaret lämpligen bör ersättas för arbete på obekvämt arbetstid måtte anstå till dess särskild utredning, varvid även personalförbundens synpunkter skulle inhämtas, kunnat verkställas och överbefälhavaren avgivit därav föranledda förslag. *Marinförvaltningen* och *försvarets civilförvaltning* ansluter sig härtill. *Lotsstyrelsen* hemställer, att åt ett särskilt utredningsorgan anförtros uppdrag att verkställa utredning i hithörande spörsmål avseende fyrpersonalen och lotspersonalen.

Utredningens förslag om utvidgning av förmånsrätten i förhållande till kungörelsen 1952: 68 att avse samtliga tjänstemän med reglerad arbetstid utan hänsyn till *lönegradspacering* tillstyrkes av *fångvårdsstyrelsen*, *försvarets sjukvårdsstyrelse*, *försvarets civilförvaltning*, *arbetarskyddsstyrelsen*, *pensionsstyrelsen*, *Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut*, *generaltullstyrelsen* och *generalpoststyrelsen*. *Järnvägsstyrelsen* biträder förslaget under viss förutsättning. *Telestyrelsen* finner detsamma i och för sig rättvist, men styrelsen anser det inkonsekvent att ge tjänstemän lönetillägg för obekvämt förläggning av normalarbetstid men lämna av honom utfört, kontrollerbart övertidsarbete — som ofta nog fullgöres på obekvämt kalendertid — helt utan ersättning. *Statskontoret* är närmast böjt för att förorda, att nu gällande maximilönegrad bibehålles; om höjning anses böra vidtagas, bör tjänstemän i högst 22 lönegraden omfattas av kompensationsystemet. *Luftfartsstyrelsen* avstyrker förslaget.

Statskontoret, *generaltullstyrelsen*, *direktionen för Karolinska sjukhuset*, *generalpoststyrelsen*, *telestyrelsen* och *järnvägsstyrelsen* biträder utredningens uppfattning enligt majoritetsförslaget om *avveckling av redan vidtagna anordningar* i form av tids- eller kontantkompensation vid obekvämt arbetstid i samband med att ett nytt kompensationsystem införes eller i varje fall innan detta börjar tillämpas för respektive personalgrupp. *Statstjänarkartellen*, *SR* och *TCO* stöder de av reservanterna på denna punkt framförda synpunkterna.

I motsats till utredningen kan *statskontoret* icke finna skäl tala för att, i de fall det nya kompensationsystemet för någon personalgrupp skulle framstå som avgjort oförmånligare än det gällande, de hittillsvarande kompensationsanordningarna tills vidare även i fortsättningen skulle få tillämpas i stället för de nya. *Statskontorets* mening delas av *statens lönenämnd*, *statens avtalsnämnd*, *generalpoststyrelsen*, *telestyrelsen* och *järnvägsstyrelsen*. *Statstjänarkartellen* ansluter sig här till den reservationsvis uttalade uppfattningen.

Att, såsom utredningen föreslagit, *n a t t a r b e t e* i princip i första hand skall tidskompenseras, tillstyrkes av *fångvårdsstyrelsen*, *försvarets sjuk-*

vårdsstyrelse, försvarets civilförvaltning, arbetarskyddsstyrelsen, pensionsstyrelsen, väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut, skolöverstyrelsen, generalpoststyrelsen, telestyrelsen och Statstjänarkartellen. Generaltullstyrelsen anser det vara tveksamt, huruvida arbetstidsförkortning är påkallad vid sådan nattjänst, som inte i och för sig kan betraktas som ansträngande. Socialstyrelsen framhåller, att tidskompensation minskar tillgången på arbetskraft och därför, särskilt i fråga om anstalter, kan medföra svårigheter. Enligt *direktionens för Karolinska sjukhuset* mening kan ställning till frågan om kompensation i tid tagas först sedan omfattningen av begreppet nattid klarlagts. *Luftfartsstyrelsen* hyser tvekan inför lämpligheten av obligatorisk tidskompensation. *Försvarets sjukvårdsstyrelse* förmenar, att för sjukvårdspersonalen rätten till tidskompensation torde bli illusorisk så länge nu rådande knapphet på dylik personal består. Sjukvårdsstyrelsen förordar därför, att för sjukvårdspersonalen tillämpas kontantkompensation vid nattarbete. Möjlighet bör enligt *försvarets civilförvaltning* och *pensionsstyrelsen* hållas öppen att i särskilda fall i stället för tidskompensation bereda vederbörande kontant ersättning. *Statstjänarkartellen* förordar, att tidskompensationen vid nattarbete kompletteras med en kontant ersättning, som bör utgå med samma belopp per timme som vid övrig obekvämtid. *Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, generaltullstyrelsen* och *järnvägsstyrelsen* anser, att endast en kompensationsform här bör förekomma. Kontantkompensation är därvid enligt järnvägsstyrelsen det alternativ, som för statens järnvägars vidkommande närmast bör komma i fråga. Järnvägsstyrelsen framhåller i detta sammanhang att, även om de särskilda olägenheter, som är förenade med nattjänsten, motiverar en något högre ersättning för denna än för annan obekvämtjänstgöring, verkets merutgift härför dock blir obetydlig i jämförelse med den kostnadsökning för ny personal, som tidskompensation skulle medföra. Därest förslaget om en kombinerad tids- och kontantkompensation skulle komma att accepteras som generell lösning, förutsätter styrelsen, att tids- och kontantkompensationsfaktorn starkt begränsas.

Liksom utredningen anser också *fångvårdsstyrelsen* och *telestyrelsen*, att kontant ersättning med visst belopp per timme bör utgå för tjänstgöring som fullgöres på annan obekvämtid än nattid. *Arbetarskyddsstyrelsen* understryker betydelsen av att kontantkompensationen inte göres så stor, att den obekväma arbetstiden av denna anledning kommer att framstå som mera eftersträfvansvärd än annan arbetstid. *Statens avtalsnämnd* och *generalpoststyrelsen* har intet att erinra mot att, på sätt utredningen diskuterat, ett högre ersättningsbelopp fastställs för tjänstgöring på obekvämtid under de större helgerna, speciellt julen. *Järnvägsstyrelsen* är inte övertygad om behovet av en dylik högre timersättning. Enligt *Statstjänarkartellens* mening kan det vara motiverat att vid

sön- och helgdagstjänstgöring i allmänhet överväga ett högre tillägg än det som kan ifrågakomma vid tjänstgöring på annan obekvämd tid. *Telestyrelsen* förordar för sin del, att timersättningen av bl. a. administrativa skäl undantagslöst fastställs utan hänsyn till tjänstgöringens variationer i obekvämhetsgrad.

Mot den föreslagna entimmesregeln vid splittrad arbetstid har erinringar riktats av flera myndigheter. Sålunda uttalar *statskontoret*, att tillräckliga motiv inte föreligger för en utbyggnad av kompensationssystemet i angiven riktning. *Telestyrelsen* uppfattar spörsmålet mera som en arbetstidsfråga i egentlig mening än som en fråga om obekvämd arbetstid och föreslår, att problemet löses i annat sammanhang. *Järnvägsstyrelsen* kan inte ansluta sig till förslaget, i vad det avser tillgodoräkning som arbetstid av tjänstefritt arbetsuppehåll men har intet att erinra mot att kortare tjänstgöringspass än 60 minuter skall tillgodoräknas tjänstemannen som en arbets(tjänstgörings-) timme.

Statskontoret, väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, statens avtalsnämnd och generalpoststyrelsen anser, att tidsperioden 1 timme vid dylikt arbetsuppehåll i förekommande fall bör minskas till 30 minuter. Enligt *telestyrelsens* mening finnes ingen anledning att kompensera tjänstemannen för s. k. utfyllnadstid. Förslaget i dess helhet tillstyrkes av *fångvårdsstyrelsen*. *SR* föreslår, att entimmesregeln ersättes med en tvåtimmarsregel av i övrigt samma konstruktion som förstnämnda regel.

Statstjänarkartellen ansluter sig till utredningens förslag, att kontantkompensation enligt grunderna för obekvämd arbetstid skall utgå vid förskjuten arbetstid i vissa fall. Förslaget tillstyrkes av *fångvårdsstyrelsen*. Andra myndigheter har däremot kritiserat förslaget i denna del. *Statskontoret, medicinalstyrelsen, telestyrelsen* och *järnvägsstyrelsen* avstyrker förslaget. Enligt *generaltullstyrelsens* mening går detsamma utöver vad som kan anses skäligt. Styrelsen föreslår, att frågan göres till föremål för ytterligare utredning. *Luftfartsstyrelsen* finner konstruktionen av förskjutningsreglerna alltför teoretisk och hävdar, att reglerna säkerligen kommer att orsaka praktiska tillämpningssvårigheter. *Rikets allmänna kartverk* anser, att kompensation vid förskjuten arbetstid bör ifrågakomma endast i det fall, då tjänstgöringsändringen icke varslats viss tid i förväg, förslagsvis en vecka. *Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut* föreslår att, om vid förskjutning inom samma dygn arbetstid flyttas från icke obekvämd till obekvämd kalendertid, övertidsersättning får utgå under förutsättning att tjänstgöringsändringen icke meddelats tjänstemannen inom 24 timmar före den tidpunkt, då inställelse till det nya tjänstgöringspasset skall ske.

Av utredningen föreslagna kompensationsregler för i an språk tagen bufferttid tillstyrkes av *fångvårdsstyrelsen* och *Statstjänarkartellen*.

Däremot kan *statskontoret*, *järnvägsstyrelsen* och *luftfartsstyrelsen* inte ansluta sig till utredningens uppfattning. *Generaltullstyrelsen* och *länsstyrelsen i Jönköpings län* anser för sin del, att kompensation endast bör ifrågakomma i den mån uttagen bufferttid infaller på obekvämt kalendertid. Med hänsyn till att utredningsförslaget i förhållande till motsvarande bestämmelser i kungörelsen 1952: 68 innebär en förenkling, vill *generalpoststyrelsen* inte göra något bestämt uttalande på denna punkt.

I ett stort antal av remissyttrandena har positiva uttalanden gjorts rörande utredningens förslag om bemyndigande för verksmyndigheterna att tillämpa en medeltalsberäkning. Förslaget tillstyrkes sålunda av *fångvårdsstyrelsen*, *försvarets sjukvårdsstyrelse*, *försvarets civilförvaltning*, *statskontoret*, *skolöverstyrelsen*, *statens avtalsnämnd*, *generalpoststyrelsen*, *telestyrelsen*, *järnvägsstyrelsen* och *Statstjänarkartellen*. Enligt järnvägsstyrelsens mening bör för varje enskild tjänstgöringsgrupp fastställas ett särskilt tilläggsbelopp, som beräknas genomsnittligt för tjänstgöringstid, varunder arbete på obekvämt tid förekommer; härigenom ernås överensstämmelse med vad som gäller i fråga om tågtraktamente enligt resereglementet för statens järnvägar. Om, såsom i det föregående ifrågasatts, lönetillägg skall utgå även för sådan tjänstgöringstid på de stora helgdagsaftnarna, som infaller på eljest icke obekvämt kalendertid, föreslår *generalpoststyrelsen*, att till ytterligare förenkling detta tillägg fastställs till ett eller ett par belopp i jämna krontal att utgå såsom en extra gottgörelse vid sidan av det i övrigt genomsnittligt beräknade grundbeloppet. *Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut* är av den uppfattningen, att även medeltalsberäkningar torde komma att bli invecklade och torde inte heller — i varje fall om den obekväma kalendertiden avgränsas enligt institutets förslag — medföra några nämnvärda förenklingar. Anordningen synes *generaltullstyrelsen* visserligen ägnad att minska arbetet med uträkningen av lönetillägget men styrelsen hyser trots detta vissa betänkligheter mot förslaget. En olägenhet synes styrelsen bl. a. ligga däri, att sambandet mellan den obekväma arbetstiden och ersättningen för densamma efter hand går förlorat och att ersättningen därför så småningom kommer att uppfattas såsom ett fast lönetillägg.

De av utredningens förslag föranledda kostnadsökningarna har berörts i några av remissyttrandena.

Telestyrelsen framhåller att, om införandet av ett nytt kompensations-system för televerkets vidkommande skulle medföra mer nämnvärda utgiftstegringar, frågan om höjning av verkets taxor kan bli aktuell. Det är dock enligt styrelsen tvivelaktigt, om ytterligare taxehöjningar utöver de senast företagna överhuvudtaget kan genomföras. Styrelsen är därför synnerligen betänksam inför att i nuvarande läge åtgärder vidtages, som i någon större grad ökar televerkets personalkostnader. *Telestyrelsen* understryker

angelägenheten av att definitiv ställning till föreliggande problem inte tages, utan att styrelserna för statens affärsdrivande verk dessförinnan beretts tillfälle att redovisa de ekonomiska konsekvenserna såväl för verkens kunder som för statsmakterna av ifrågasatta kompensationsbestämmelser.

Järnvägsstyrelsen uttalar, att en approximativ beräkning visar, att en utvidgning av rätten till obekvämhetsstillägg enligt det föreliggande betänkandet till att dels avse alla lönegradsplacerade tjänstemän och dels omfatta tiden från kl. 15 lördagar och kl. 18 övriga vardagar skulle för statens järnvägar innebära en sammanlagd ökning av antalet timmar på obekvämtid av i runt tal 30 procent. Då verkets kostnader för det provisoriska lönetillägget f. n. uppgår till omkring 8 miljoner kronor om året — oräknat de ca 500 000 kronor, som det kostar att uträkna och kontrollera denna utgift — skulle ett genomförande av utredningens förslag enbart på dessa punkter med nuvarande timersättningar betyda en utgiftsökning av omkring 2½ miljoner kronor årligen. En sådan ökning av statens järnvägars driftsutgifter anser järnvägsstyrelsen inte försvarlig. Anledning synes vidare järnvägsstyrelsen föreligga att framdeles räkna med minskade trafikmängder och, vad malmtrafiken angår, lägre fraktökningsbelopp och som följd därav med mindre intäkter än de hittills redovisade, varför risk finnes, att även det lilla överskott, som hittills kunnat hållas, kan komma att förbytas i ett direkt driftunderskott även om några kostnadsökande förhållanden ej tillkommer. Styrelsen förmenar, att i ett sådant läge och inför dessa framtidsutsikter varje i och för sig än så obetydlig kostnadsstegrande faktor är ägnad att inge betänkligheter ur företagsekonomisk synpunkt, så mycket mer som densamma med hänsyn till konkurrensen på transportmarknaden inte torde kunna kompenseras genom ytterligare avgiftshöjningar utan trafikutvecklingen snarare torde nödvändiggöra vissa nedjusteringar av nu gällande taxeenliga avgifter. I den mån utvidgning av rätten till lönetillägg i berörda avseenden anses böra komma till stånd, finner järnvägsstyrelsen sig därför böra kräva att detta sker på bekostnad av timersättningarna. Visserligen torde man, yttrar styrelsen, för statens järnvägars del kunna räkna med viss besparing genom avveckling av nuvarande tidskompensation för natt och genom minskade administrationskostnader, men det lär likväl bli ofrånkomligt att reducera timersättningen, i varje fall för arbete på annan obekvämtid än nattid, om utgiftsökning skall kunna undvikas.

Luftfartsstyrelsen förklarar sig ha mycket små möjligheter att uttaga högre avgifter för de tjänster, som den av utredningens förslag berörda personalen inom luftfartsverket utför. Den lönekostnadsökning, som förslaget genomförande skulle orsaka, kommer därför enligt styrelsen med all sannolikhet att i sin helhet drabba statsverket genom motsvarande ökning eller utebliven minskning av underskottet på luftfartsfonden.

Departementschefen.

Såsom av den i det föregående lämnade redogörelsen framgår beslöt 1952 års riksdag på av Kungl. Maj:t i propositionen 1952: 61 framlagt förslag medge ersättning för tjänstgöring på obekvämt arbetstid i viss utsträckning. I propositionen angavs uttryckligen, att den föreslagna ersättningen ansågs utgöra ett provisorium i avbidan på slutförande av vissa utredningar, nämligen den år 1948 tillkallade utredningen rörande arbete på obekvämt arbetstid och arbetstidsutredningen. Med hänsyn bl. a. till ersättningens karaktär av provisorium eftersträvades att konstruera ersättningsbestämmelserna efter så enkla linjer som möjligt. På grund av att tjänstgöring på obekvämt arbetstid inom statsförvaltningen redan tidigare blivit i vissa fall kompenserad genom nedsättning av den eljest föreskrivna arbetstiden ansågs emellertid erforderligt att genom en särskild regel förhindra dubbelkompensation. Härigenom komplicerades emellertid tillämpningen av bestämmelserna i avsevärd grad.

Utredningen rörande arbete på obekvämt arbetstid har nu framlagt ett betänkande med principförslag rörande särskild kompensation för tjänstgöring på obekvämt arbetstid. I betänkandet diskuteras frågan om och på vilket sätt man skulle kunna ernå en utjämning olika tjänstemän emellan av de olägenheter ur i första hand fysiologiska och sociala synpunkter, som kan anses vara förenade med det sätt varpå tjänstgöringen i verkligheten är förlagd i tidshänseende. Från denna utgångspunkt föreslår utredningen — som enligt sina direktiv icke haft att ingå på frågan om kompensations storlek och ej heller bedömt möjligheterna av en kompensationsförmån i nuvarande löneläge — bl. a. att tidskompensation i form av nedsättning av eljest gällande arbetstid skall medges vid natttjänstgöring och att kontant ersättning skall medges för övrig obekvämt arbetstid. Av vissa skäl anses tidskompensationen vid nattarbete bära kompletteras med en kontantkompensation av samma storlek som den för övrig obekvämt tid. Utredningens majoritet har förutsatt, att hittillsvarande kompensationsanordningar i tid och pengar får avvecklas i samband med att ett dylikt kompensationsystem införes eller i varje fall innan detta börjar tillämpas för respektive personalgrupp. Med hänsyn till sambandet mellan sitt uppdrag och 1947 års arbetstidsutredning har utredningen inte tagit ställning till frågan om vilken tid på dygnet, som bör betraktas som natttid, och inte heller till frågan om utformandet av reglerna för den tidskompensation, som skulle tillkomma statstjänstemännen på grund av nattarbete.

Såväl i fråga om förslagets huvudprinciper som beträffande detaljförslagen har stark kritik framkommit i åtskilliga av de yttranden, som avgivits av skilda remissinstanser. Sålunda har arbetstidsutredningen anfört, att frågan om förkortning av arbetstiden på grund av nattarbete till följd av sin natur faller under skyddslagstiftningen och bör lösas genom bestämmelser

intagna antingen i arbetarskyddslagen eller i arbetstidslagstiftningen. I enlighet med sitt uppdrag kommer arbetstidsutredningen att framlägga förslag till lag om förkortad arbetstid för vissa kategorier arbetstagare. Utredningens förslag till arbetstidsförkortning kommer bl. a. att avse nattarbetare, men utredningen har ännu icke fattat definitiv ståndpunkt till de grunder efter vilka arbetstidsförkortning bör ske eller till förkortningens storlek. Arbetstidsutredningen anser det därför icke riktigt, att frågan om arbetstidsförkortning för nattarbetare i statens tjänst behandlas särskilt, utan frågan bör lösas i ett större sammanhang än det utredningen rörande arbete på obekvämt arbetstid haft att behandla. Enligt arbetstidsutredningens uppfattning bör därför frågan om tidskompensation för statens tjänstemän anstå till dess statsmakterna kan införa en generell förkortning av arbetstiden för alla nattarbetare. Intill dess detta problem löses anser arbetstidsutredningen att grunderna för den tidskompensation, som för närvarande utgår till olika grupper statstjänstemän, bör kvarstå. Även i andra remissyttranden har starkt betonats nödvändigheten av att förevarande förslag icke upptages till övervägande förrän resultatet av arbetstidsutredningens arbete föreligger.

Enligt min mening är det icke möjligt att genomföra en sådan anordning som den av utredningen rörande arbete på obekvämt arbetstid föreslagna, utan att statsmakterna först tagit ställning till de förslag, som arbetstidsutredningen kan komma att avlämna, och till de ytterligare förslag rörande vissa arbetstidsfrågor, som kan bli resultatet av förstnämnda utrednings fortsatta arbete. Bl. a. kan man icke utan ett sådant ställningstagande avväga i vilken utsträckning tidskompensation bör lämnas för nattjänstgöring och således icke avgöra om och i vad mån vid sidan därav kontant ersättning bör utgå för sådan tjänstgöring. Ej heller är det utan att ståndpunkt tagits till nämnda spörsmål möjligt att överblicka de ekonomiska konsekvenserna av det föreliggande förslaget, vilket, särskilt i dagens läge, är av största betydelse. Även i övrigt innefattar utredningens betänkande förslag, som icke synes mig kunna genomföras utan att man allvarligt rubbar de förutsättningar, som allmänt gäller i fråga om ersättning av ifrågavarande slag. Jag torde i detta hänseende endast behöva erinra om att på den enskilda arbetsmarknaden sådan ersättning endast tillkommer arbetare och därmed direkt jämställd personal.

Det har på grund av angivna förhållanden icke varit möjligt att lägga utredningens förslag till grund för en revision av de nu gällande provisoriska bestämmelserna om ersättning för arbete på obekvämt arbetstid. Ej heller har förslag till ändringar av de nuvarande gränserna för den obekväma kalendertiden och av ersättningsbeloppen kunnat upptagas innan närmare överblick kunnat erhållas över den verkan, som olika åtgärder har i kostnadshänseende. Strävandena har därför inriktats på att inom ramen för nuvarande bestämmelser söka åvägabringa sådana ändringar, som syf-

tar till att i möjligaste mån förenkla tillämpningen av de meddelade föreskrifterna. Samtidigt har beaktats, att genom en revision av förevarande bestämmelser vissa personalgrupper, som nu utestänges från en del av lönetillägget, bör beredas fullständigare ersättning.

Med utgångspunkt från angivna förutsättningar har inom civildepartementet utarbetats ett förslag till ändringar främst i fråga om nuvarande bestämmelser rörande ersättning för tjänstgöring, som är förlagd till nattid, d. v. s. enligt de gällande bestämmelserna tiden mellan kl. 22 och 6. Vid överläggningar inom departementet har de av frågan närmast berörda huvudorganisationerna av statstjänstemän — Statstjänarkartellen, Statstjänstemännens riksförbund och Tjänstemännens centralorganisation — förklarat sig icke kunna godtaga ett på sådant sätt begränsat förslag till revision av gällande bestämmelser. Det oaktat anser jag mig med hänsyn till de administrativa fördelar och den större rättvisa grupperna emellan, som departementsförslaget medför, böra föreslå att detsamma genomföres.

Det nuvarande stadgandet i fråga om ersättning för tjänstgöring mellan kl. 22 och 6 innebär såsom av den i det föregående lämnade redogörelsen framgår, att sådan ersättning i viss mån begränsats, därest den enligt tjänstgöringslista fastställda arbetstiden, utökad med det ytterligare antal timmar, varunder tjänstemannen fullgjort tjänstgöring, som ej skall anses utgöra övertidsarbete, d. v. s. *turlistetiden jämte ianspråktagen bufferttid*, icke uppgår till 193 timmar för 30 dagar. Begränsningsregeln innebär, att lönetillägg för tjänstgöring mellan kl. 22 och 6 utgår endast i den mån antalet till sådan tid förlagda arbetstimmar överstiger tre gånger det antal timmar, varmed arbetstiden understiger 193 timmar för 30 dagar.

Detta stadgande har som nyss antytts tillkommit i syfte att undvika dubbelkompensation för natttjänstgöring. Bestämmelsen har emellertid vållat administrativt merarbete och har för vissa grupper medfört ojämnheter, som ur saklig synpunkt icke framstått såsom berättigade. Vid beredningen av förevarande ärende har därför eftersträfvats att finna en lösning, som utan att föranleda onödiga administrativa svårigheter medför ett skäligt resultat för därav berörda tjänstemän.

På grund av de skiftande förhållandena inom olika förvaltningsområden har det emellertid visat sig icke möjligt att utforma en enligt min mening nödvändig begränsningsregel, som samtidigt är enkel att tillämpa och passar för hela statsförvaltningen. Med hänsyn härtill har ansetts lämpligast att det skall få ankomma på Kungl. Maj:t att besluta om och i vilken omfattning ersättning för tjänstgöring mellan kl. 22 och 6 skall få utgå, därest tjänstgöringsmåtten understiger visst antal timmar per arbetstidsperiod. Härigenom kan begränsningsregeln smidigt anpassas till förhållandena inom olika verksamhetsområden. I vissa fall synes det emellertid kunna få

ankomma på vederbörande myndighet att själv besluta i angivna hänseende. Under alla förhållanden bör detta gälla de affärsdrivande verken.

För att ytterligare förenkla tillämpningen av begränsningsregeln torde vidare det arbetstidsmått, som skall tagas till utgångspunkt för regelns tillämpningsområde, kunna utan större olägenheter något sänkas. Jag föreslår, att i detta hänseende fastställs ett timantal av 190 per 30-dagarsperiod eller således 3 timmar mindre än enligt de nuvarande bestämmelserna. Liksom vid tillkomsten av sistnämnda bestämmelser vill jag framhålla, att valet av arbetstidsmått icke får betraktas såsom ett uttryck för uppfattningen om hur lång arbetstiden bör vara utan utgör resultatet av vissa skälighetsöverväganden.

För att ersättning för nattjänstgöring skall utgå utan särskild prövning bör således arbetstiden uppgå till minst 190 timmar per 30-dagarsperiod. Med arbetstiden bör härvid avses normalarbetstiden, d. v. s. den å tjänstgöringslista eller därmed jämförlig handling upptagna arbetstiden, utökad med det ytterligare antal timmar, varunder tjänstemannen är skyldig fullgöra tjänstgöring, som ej skall anses utgöra övertid (*turlistetid jämte bufferttid*). Sistnämnda tid skall därvid beaktas, vare sig densamma tagits i anspråk eller icke. Enbart detta torde innebära en betydande förenkling ur administrativ synpunkt.

Sammanfattningsvis föreslår jag alltså, att den nuvarande, i syfte att motverka dubbelkompensation, tillkomna regeln utbytes mot ett stadgande av innebörd, att ersättning för tjänstgöring mellan kl. 22 och 6, därest turlistetiden jämte eventuell bufferttid understiger 190 timmar per 30-dagarsperiod eller däremot svarande timantal för annan arbetstidsperiod, må utgå endast om och i den mån Kungl. Maj:t eller, efter Kungl. Maj:ts bemyndigande, vederbörande myndighet det medger.

För att riksdagen skall erhålla möjlighet att bedöma verkningarna av det föreslagna stadgandet torde jag i detta sammanhang få lämna några exempel på hur detsamma enligt min mening bör tillämpas.

I vissa fall kan utan vidare konstateras, att en lägre normalarbetstid än 190 timmar för 30 dagar fastställts helt utan hänsyn till förekommande nattarbete, t. ex. på grund av arbetets art. I sådana fall bör stadgandet icke förhindra att lönetillägg utgår enligt de i övrigt meddelade bestämmelserna.

Har däremot den lägre normalarbetstiden fastställts med hänsynstagande till förekomsten av nattarbete, bör en prövning enligt begränsningsregeln ske. Föreligger därvid icke möjlighet att ange hur stor del av den vidtagna arbetstidsnedsättningen, som beror på nattjänstgöringen, bör begränsningsregeln kunna föranleda viss reducering av tilläggsförmånen, beroende på omständigheterna i det särskilda fallet.

I andra fall åter kan konstateras, att en arbetstidsnedsättning skett utslutande med hänsyn till förekomsten av nattjänstgöring. Är t. ex. den för

vissa grupper eljest gällande normalarbetstiden fastställd till 195 timmar för 30 dagar och har nedsättning därav medgivits till 185 timmar på grund av regelmässigt förekommande nattjänstgöring om 25 timmar under arbetstidsperioden, bör i princip lönetillägg utgå endast för det antal natttimmar, som överstiger 25 timmar. Då emellertid den för ifrågavarande grupper eljest gällande normalarbetstiden icke överensstämmer med det arbetstidsmätt av 190 timmar, som valts såsom utgångspunkt för den föreslagna begränsningsregeln, skulle, om nämnda princip direkt tillämpades, lätt kunna uppstå ett »tröskelproblem». Viss hänsyn härtill synes kunna tagas vid begränsningsregelns tillämpning.

Vid den föreslagna bestämmelsens ikraftträdande har vederbörande myndighet att för olika turlistor bestämma det antal natttimmar, för vilka lönetillägg icke skall utgå. Detta antal kan därefter anges på turlistorna. Till skillnad mot nuvarande bestämmelser medför begränsningsregeln sålunda endast ett engångsarbete.

Jag torde härefter få övergå till att behandla ytterligare en åtgärd, som synes kunna vidtagas i förenklande syfte. Vid behandlingen av den förenämnda propositionen 1952: 61 uttalade statsutskottet, att utskottet förutsatte att Kungl. Maj:t, med hänsyn till att fråga var om ersättningsbestämmelser på ett svåröverskådligt område, skulle kunna vidtaga de mindre jämkningar i de förordade bestämmelserna, vartill förhållandena kunde föränleda. Med stöd av detta uttalande har Kungl. Maj:t medgivit generalpoststyrelsen att vid lönetilläggets bestämmande tillämpa en medeltalsberäkning sålunda att ett genomsnittligt beräknat tilläggsbelopp per dag fastställles. Detta system har enligt vad jag inhämtat fungerat tillfredsställande. Utredningen rörande arbete på obekvämt arbetstid har också förordat, att vederbörande myndigheter skall kunna bemyndigas att tillämpa medeltalsberäkning vid kontantkompensation. Såsom utredningen framhållit medger ett sådant system naturligen icke att compensationen varje månad kommer att helt motsvara omfattningen av det av tjänstemannen under månaden i verkligheten fullgjorda arbetet på obekvämt tid. I likhet med utredningen anser jag, att detta icke bör hindra systemets användning, eftersom i varje fall i det långa loppet en utjämnning sker i kompensationshänseende.

Särskilda författningsbestämmelser torde med hänsyn till de skiftande förhållandena inom olika förvaltningsområden icke böra meddelas i förevarande hänseende. I syfte att underlätta medeltalssystemets användning synes emellertid en ändring i 7 § kungörelsen 1952: 68 böra vidtagas. Nämnda paragraf innehåller bl. a. att lönetillägget skall beräknas särskilt för tjänstgöring fullgjord i enlighet med tjänstgöringslista och för annan tjänstgöring. Med »annan tjänstgöring» avses bl. a. ianspråktagen bufferttid. Härigenom försvåras givetvis tillämpningen av medeltalsberäkningsmetoden. Ifrågavarande stadgande synes därför böra utgå. Vid medeltalsberäkning

bör då kunna tagas hänsyn till bl. a. den genomsnittliga bufferttid, som tages i anspråk på obekvämtid.

Enligt 1 § kungörelsen 1952:68 är förmånen av lönetillägg begränsad till tjänstemän i högst Ca, Ce eller Cg 16 eller Cf 14. Kungl. Maj:t äger dock möjlighet medge sådant tillägg till tjänstemän i lönegraderna 17—22 med samma arbetsuppgifter som tjänstemän, vilka enligt kungörelsen är berättigade till tillägget. Med hänsyn till de lönegradsförändringar, som ägt rum efter de nuvarande bestämmelsernas tillkomst, synes de i kungörelsen angivna lönegraderna böra höjas till Ca, Ce och Cg 18 samt Cf 16.

De föreslagna ändringarna i de gällande bestämmelserna torde böra träda i kraft den 1 juni 1954. I enlighet med det anförda har inom civildepartementet upprättats förslag till kungörelse om ändring i kungörelsen 1952:68. Detta författningsförslag torde få fogas såsom *bilaga* vid statsrådsprotokollet i detta ärende.

De nuvarande kostnaderna för ifrågavarande lönetillägg torde uppgå till 15—16 miljoner kronor per år. Utan ingående undersökningar är det icke möjligt att beräkna den kostnadsökning, som föranledes av vad jag i det föregående förordat. Överslagsvis torde emellertid kostnadsökningen kunna uppskattas till 1,5—2 miljoner kronor per år, varav omkring 90 procent belöper på de affärsdrivande verken. Riksdagens bemyndigande torde böra utverkas att medge de överskridanden av maximerade anslag och anslagsposter, som kan bli erforderliga på grund av förslagen.

Under åberopande av det anförda hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

dels medge att Kungl. Maj:t må vidtaga ändringar i gällande bestämmelser om provisoriskt lönetillägg för tjänstgöring på obekvämtid i huvudsaklig överensstämmelse med vad jag i det föregående förordat,

dels bemyndiga Kungl. Maj:t att för budgetåren 1953/54 och 1954/55 medge de överskridanden av maximerade anslag och anslagsposter, som kan bli erforderliga vid genomförandet av angivna förslag.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdade hemställan förordnar Hans Maj:t Konungen, att proposition av den lydelse, bilaga till detta protokoll utvisar, skall avlåtas till riksdagen.

Ur protokollet:
B. Sandberg.

Förslag

till

kungörelse om ändring i kungörelsen den 14 mars 1952 (nr 68) om provisoriskt lönetillägg för tjänstgöring på s. k. obekvämt arbetstid.

Härigenom förordnas, att 1, 4 och 7 §§ kungörelsen den 14 mars 1952 om provisoriskt lönetillägg för tjänstgöring på s. k. obekvämt arbetstid skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

(Gällande lydelse:)

1 §.

Till tjänsteman med reglerad arbetstid, som uppnått en ålder av minst 17 år och som innehar eller på förordnande uppehåller tjänst i högst Ca, Ce eller Cg 16 eller Cf 14 och jämlikt 32 § statens allmänna avlöningsreglemente äger i förekommande fall erhålla gottgörelse för övertidstjänstgöring, må, där ej Kungl. Maj:t annorlunda förordnar, utgå särskilt lönetillägg i enlighet med vad nedan stadgas för sådan fullgjord verklig tjänstgöring på s. k. obekvämt arbetstid, som icke skall anses utgöra övertidsarbete.

4 §.

Därest den å tjänstgöringslista eller därmed jämförlig handling upptagna arbetstiden, utökad med det ytterligare antal timmar varunder tjänstemannen *fullgjort tjänstgöring, som ej skall anses utgöra övertidsarbete*, understiger 193 timmar för 30 dagar eller däremot svarande timantal för annan arbetstidsperiod, må lönetillägg för tjänstgöring mellan

(Föreslagen lydelse:)

1 §.

Till tjänsteman med reglerad arbetstid, som uppnått en ålder av minst 17 år och som innehar eller på förordnande uppehåller tjänst i högst Ca, Ce eller Cg 18 eller Cf 16 och jämlikt 32 § statens allmänna avlöningsreglemente äger i förekommande fall erhålla gottgörelse för övertidstjänstgöring, må, där ej Kungl. Maj:t annorlunda förordnar, utgå särskilt lönetillägg i enlighet med vad nedan stadgas för sådan fullgjord verklig tjänstgöring på s. k. obekvämt arbetstid, som icke skall anses utgöra övertidsarbete.

4 §.

Därest den å tjänstgöringslista eller därmed jämförlig handling upptagna arbetstiden, utökad med det ytterligare antal timmar varunder tjänstemannen *är skyldig att efter myndighetens bestämmande fullgöra arbete utan att gottgörelse för övertidstjänstgöring utgår*, understiger 190 timmar för 30 dagar eller däremot svarande timantal för annan

(Gällande lydelse:)

klockan 22 och 6 utgå endast i den mån antalet till sådan tid förlagda arbetstimmar överstiger tre gånger det antal timmar, varmed arbetstiden understiger 193 timmar för 30 dagar eller däremot svarande timantal för annan arbetstidsperiod.

7 §.

Lönetillägget beräknas särskilt för tjänstgöring fullgjord i enlighet med tjänstgöringslista eller annan därmed jämförlig handling och för annan tjänstgöring, med iakttagande av att av sistnämnda tjänstgöring arbetstid, som ej uppgår till 30 minuter i en följd, icke må tagas i beräkning för bestämmande av tillägg, med mindre under det kalenderdygn tjänstgöringen fullgjorts förekommer någon period av dylik tjänstgöring, vilken uppgår till minst 30 minuter i en följd.

Utbetalning av — — — hela tjänstgöringstimmar.

(Föreslagen lydelse:)

arbetstidsperiod, må lönetillägg för tjänstgöring mellan klockan 22 och 6 utgå endast om och i den mån Kungl. Maj:t eller, efter Kungl. Maj:ts be- myndigande, vederbörande myndig- het det medgiver.

7 §.

Av tjänstgöring, som icke är upp- tagen på tjänstgöringslista eller an- nan därmed jämförlig handling, må för bestämmande av tillägg icke ta- gas i beräkning arbetstid, som ej uppgår till 30 minuter i en följd, med mindre under det kalenderdygn tjänstgöringen fullgjorts förekom- mer någon period av dylik tjänstgö- ring, vilken uppgår till minst 30 mi- nuter i en följd.

Denna kungörelse träder i kraft den 1 juni 1954.